

תמלול פרק - מבוא לפדגוגיה של זהויות - אלי ברקת

מתוך ההסכת הכלה למעשה מבית היוצר של אגף בכיר חינוך יסודי מוריה טלמור, מנהלת את היחידה לטיפול בפרט משוחחת עם אלי ברקת, מנכ"ל אליאנס, כל ישראל חברים

פתיח

מהי "פדגוגיה של זהויות", ואיך היא משנה את הדרך שבה אנחנו מלמדים ולומדים? מה זה אייג'נסי? תלמיד יכול גם לבחור, לפעול ולהשפיע? מה זה הון תרבותי? ואיך הוא משפיע על קידום הוגנות בחינוך? איך שומעים את הקול הפנימי של התלמיד ונותנים לו מקום? מה זה אומר לפעול מתוך הוגנות? כמנהלת? כמורה? כאדם? שלום, ברוכות וברוכים הבאים לפודקאסט "הכלה למעשה". שמי מוריה טלמור, ואני מנהלת את היחידה לטיפול בפרט באגף חינוך יסודי במשרד החינוך, ומובילה גם את תחום ההוגנות בחינוך בעולם משתנה. אחרי 30 פרקים שעסקו בהכלה ובמתן מענה לפרט בכיתה ההטרוגנית, אנחנו יוצאים במהדורה מיוחדת שמתמקדת בהיבטים של הוגנות בחינוך. אני מזמינה אתכם לצלול ביחד איתי, ועם מומחים ומומחיות מהתחום, כדי להבין מהו חינוך הוגן, ואיך המושגים אייג'נסי, קו-אייג'נסי, ופדגוגיה של זהויות קשורים אליו. הפרק הזה ישמש מבוא למהדורה כולה. מתחילים!

קול מהשטח

הייתי בטוח שאני הולך לנצח בחידון.

מוריה:

זהו אלי, ותכף נכיר אותו יותר.

אלי:

הייתי ממש טוב בלימודים. למדתי הרבה בחידון של פסח. הגעתי עד הגמר. ואז ביקשו ממני להגיד את כל השיר "אחד מי יודע", אבל מהסוף להתחלה. כשהגעתי ל"שניים מי יודע", אמרתי שזה משה ואהרון. אמרו שטעיתי, ולא זכיתי. רק אחר כך גיליתי שבבתיים אחרים אומרים ששניים זה שני לוחות הברית. אז חשבתי שאני לא מספיק טוב. אבל היום אני מבין שהבעיה הייתה אצל הבוחנים, שלא בדקו שיש יותר מתשובה אחת

מוריה: אלי, מה היית אומר לילד של פעם?

אלי :

חושב שהייתי מחבק אותך. אני מחבק אותך, ואומר לו שדווקא מזה שעצרו אותך, יש לך המון מקום לצמוח ולבדוק שיש הרבה גרסאות בעולם. וכמעט לכל שאלה יש עוד הרבה שאלות שלא נשאלו. ויש עוד מלא תשובות, שזה הזמן שלך לחקור אותן, ולהביא אותן לעולם

מוריה:

נהדר. אז זה הזמן להציג את אלי ברקת, מנכ"ל "כל ישראל חברים". שלום אלי

אלי: היי, אהלן אהלן

מוריה:

אז למי שלא הבין, מדובר בסיפור האישי שלך, ומעבר לעובדה שלא זכית במקום הראשון, אז אני מניחה שהיית שמח שמישהו יחבק אותך באותו זמן. מעניין אותי לדעת למה הסיפור הזה כל כך חשוב. למה דווקא הסיפור הזה?

אלי:

אז קודם יש מלא סיפורים. ויש גם מלא סיפורים שלי, שהם טיפה אחרים, ולכל אדם יש סיפור. והשאלה הגדולה שאני רוצה לשים, זה עד כמה המקום שממנו אנחנו באים לבית הספר, מקבל מקום של כבוד. מקום חיובי. עד כמה הוא נוכח בבית הספר. והטענה שלי, שככל שהילד יכול לראות בעולם בית הספר את עצמו, את המשפחה שלו, את השאלה מאיפה הוא בא בתוך בית הספר, ככה גם הפרפורמנס שלו, ככה הביצועים שלו יותר טובים, וההנאה מהלמידה יותר גדולה. ואם אנחנו רוצים שילדים יוכלו להביא את עצמם באופן מלא, אנחנו צריכים לפתוח להם, ולהביא את הבית שלהם לתוך בית הספר. סיפור הזהויות כאן הוא חשוב. זה קודם כל מתחיל ממהו מאוד אישי, והולך למשהו קהילתי ואתני, וזהויות הן לא רק משהו אחד, הן משתנות. ואנחנו צריכים לתרגל את המורים לקשב. מורה רגיל להיכנס לכיתה ולדבר. והאם אני יכול לייצר מורה שנכנס לכיתה ומקשיב? זה ההתחלה של פדגוגיה של זהויות . **מוריה:** מקשיב ומתבונן?

אלי: כן, כן, בוודאי. כי יש גם קולות ש... לא כל הקולות נאמרים בקול רם בכיתה

מוריה: אני חושבת שאחד מעקרונות היסוד שאתה מדבר עליו עכשיו, ותקן אותי אם אני טועה, וזה מחזיר אותי למה שלמדתי בערך בשיעור הראשון שלי בתואר, כשלמדתי פסיכולוגיה – הסיפור של ה"טאבולה ראסה". זאת אומרת, לא לחשוב שילד שמגיע לבית הספר, הוא מגיע כטאבולה ראסה ולא משנה מאיפה הוא מגיע

אלי: יש סיפור סיני שתלמיד מגיע למורה, ואז הוא נותן לו ספל של תה, ועד שהספל לא מתרוקן אתה לא יכול ללמוד. הגישה שלנו היא בדיוק הפוכה מהדבר הזה. כשרבי אלעזר בן הורקנוס מגיע לרבן יוחנן בן זכאי ורוצה ללמוד איתו, אחת השאלות הראשונות שהוא שואל אותו זה "בן של מי אתה?". כי אני צריך לדעת מאיפה אתה מגיע, כדי שאני אוכל להביא את הבית שלך לתוך בית המדרש שלי. אז

התלמיד הוא לא לוח חלק, וגם אני לא צריך לרוקן אותו כדי שנוכל למלא אותו ביש שלי, אני צריך לאפשר לו להביא את היש שלו. **מוריה:** האם אתה מרגיש אורח או מרגיש חלק מהבית? **אלי:** יפה מאוד. ככל שאני מרגיש... אני לא יכול להיות בעל הבית, אני לא יכול להיות דירה משותפת, הרי כולנו חלק ממרחב משותף. אבל ככל שאני יותר מרגיש שייכות לדבר הזה, זה דבר שלי. פה אני רוצה טיפה להיזהר, כי כשבן אדם מביא את עצמו באופן מלא, ואז הוא דורס דברים אחרים, זה גם לא נכון. אתה צריך להיות מחויב למי שאתה, מאיפה שבאת, אבל גם מחויב שאחרים יוכלו להביא את עצמם באופן מלא. **מוריה:** זאת אומרת, יש כאן עניין כל הזמן של התבוננות גם פנימה, וגם להקשר הסביבתי. אני לא יכולה רק להתבונן פנימה, אני גם צריכה לראות באיזה מרחב אני חי **אלי:** נכון, נכון. הילד מגיע עם מטען. הוא מגיע עם מטען של ידע, הוא מגיע עם מטען של חוויות, הוא מגיע עם מטען של ערכים.

מוריה: זה די ברור לכאורה. למה אנחנו צריכים לדבר על זה בצורה מפורשת כל כך? **אלי:** יש את ניסוי הפרעושים. מאוד אכזרי. מכניסים פרעושים לתוך קופסה שקופה. לפרעוש יש גובה מסוים שהוא יודע לנתר. וסוגרים את ה... ואז כל פעם שהוא מנתר לגובה שהוא יכול, הוא מקבל מכה מהמכסה של הקופסה. לאט לאט הוא מרגיל את עצמו להגיע לגובה שבו הוא לא יקבל את המכה. וגם כשאנחנו פותחים את הקופסה, הוא עדיין מנתר עד לגובה הזה, ולא פורץ מתוך הקופסה. **מוריה:** זה נורא עצוב. איזה חסמים, איזה מכשולים, אנחנו שמים בפני הילדים בכיתה, כדי שהם לא יקפצו לגובה שהם יכולים?

אלי: זאת אומרת, יש לנו הנחה שהבעיה אצל הילד, שהוא לא פעלן מדי, שהוא לא לוקח אחריות, ואני אומר לו: "בוא, תהיה עם מוקד שליטה פנימי" וכולי. אבל איפה אני מייצר את תקרת הזכוכית שהוא כל הזמן מתנגש בה, ואז הוא לאט לאט מצמצם את עצמו?

מוריה: זאת אומרת שאתה אומר, שלפני שאנחנו מדברים על אייג'נסי, שהוא נושא מאוד חשוב, אנחנו גם צריכים להסתכל לא רק על מה מצפים מהילד, אלא איזה סביבה אנחנו מייצרים לו כדי שהוא יוכל להיות פעלן, כמו שאנחנו רוצים שהוא יהיה פעלן

אלי: יש סביבה שמעודדת פעלנות, ויש סביבה שמדכאת פעלנות. או מצפה לפעלנות בלי לעזור בצורה אמיתית. לכאורה היא מעודדת פעלנות, אבל היא לא מייצרת את התשתית המתאימה. אם אני לא רואה את עצמי, את מה שאני מביא ומאיפה באתי בתוך בית הספר, ממילא באופן טבעי אני אצמצם את עצמי ולא אקפוץ לגובה שאני יכול לקפוץ. זה מדכא פעלנות. גובה החלום שלי נמוך יותר

מוריה: זאת אומרת, מערכת החינוך היא המכסה? **אלי:** אז כן, אנחנו שואלים שאלות פילוסופיות גדולות כמה המערכת היא דכאנית וכמה היא מאפשרת וכולי. אבל יש לזה גם דברים שהם סוציולוגיים של עניים-עשירים. יש לזה גם דברים של תרבות גבוהה ותרבות נמוכה – מה הידע הנכון שהגעת איתו וכולי, מה נחשב חלק מהסיפור הזה. ואנחנו כבר מלא שנים אחרי, צריכים לשחרר את עצמנו מהמגבלות שעוצרות אותנו, ולדעת להביא את הסיפורים האלה.

אני קורא לזה הנכחה חיובית של כל הזהויות בכיתה. כשהילד רואה שאני מדבר על משהו מתוך עולמו כמשהו שראוי ללמידה, אז וואו – בפעם הבאה הוא ישתתף, הוא יהיה חלק, וזה חלק מהעולם שלו.

מוריה: זאת אומרת, תחושת השייכות הזאת – האם הנכחה הזאת היא זאת שמייצרת את תחושת השייכות של הילד לכיתה?

אלי: אני אגיד את זה בהפוך. לפעמים אנחנו טוענים לשייכות, אבל רוצים שהוא ישתייך אליי. ואז יש את ה"אני הקבוצתי" שאני רוצה שהוא ישתייך אליו, ואז למה הוא לא משתייך אליי, למה הוא מנוכר וכולי. וצריך לייצר אווירה שאם אני מביא את עצמי, וכל אחד הוא חלק מקיבוץ יותר גדול, אז ממילא הזהות שלי היא חלק מהדבר הזה, ואני ארגיש שייך. אז כן, תחושת השייכות, אבל שייכות שמייצרת אפשרות למפגש בין זהויות. שייכות שלא פוגעת בזהות שממנה אני הגעתי. כלומר, לא כור היתוך. אנשים יכולים להשתנות, הם צריכים לבחור להשתנות, והם צריכים לבחור להשתנות בלי להרגיש אשמה על המקום שממנו הם באו. כל העולם משתנה, ואנשים משתנים, ומה שהייתי פעם אני לא היום, ואני בוודאי לא חי בעולמות של הסבים והסבתות שלי. אבל אתה בחרת לעשות את זה. ואני מרגיש המון הערכה וכבוד. פעם לימדו ש"אליק בא מן הים", ואז בעצם באנו מכלום, ומי שבא מכלום גם לא יכול לתת שום דבר. ובאנו ממשהו ענק, ואנחנו בוחרים מה אנחנו לוקחים איתנו לדור הבא

מוריה: אז איך עושים את זה? איך מייצרים את אותה תחושת שייכות עם היכולת לבחירה והשתנות?

אלי: אז זה וואו גדול. ואין הרבה פתרונות קסם. וצריך להחזיק את השאלה, כי גם אם ניתן כמה דרכים לעשות את זה, תמיד צריך להחזיק את השאלה איך עושים את זה, כי זה משתנה מילד לילד ומזמן לזמן. אבל כמו שאמרת בהתחלה, אני צריך לייצר מורה קשוב ומורה מתבונן, ומורה שהדיפולט שלו הוא לא למלא את החלל של השקט בכיתה. הוא צריך לאפשר לקולות להיות חלק, הוא צריך להכיר את עולמם, ואני אגיד אפילו יותר מזה – לפעמים הוא צריך לדובב את השתיקות. הוא צריך להכיר את העולם של התלמידים, שאפילו הם בעצמם לא חשופים אליו, כי היה איזה דור כזה שנתקע ולא העביר, ופתאום מביאים משהו והילד עושה לו "אה! זה ניצוץ, רגע מה, זה היה אצל הסבא וסבתא שלי?". הוא הולך לחקור. ובמקום לעבוד בשיטת ה"כספומט", שהידע נמצא אצל המורה והוא מעביר אותו לתלמידים, ואז אני יודע אם הצלחתי אם הילד יודע את מה שאני יודע כן או לא – אני מאפשר לשאול את השאלות הנכונות, וללכת לחקור בעצמו, ולהביא תשובות שאפילו אני לא הכרתי

מוריה: אתה מדבר על חקר מתמיד. זאת אומרת, גם המורה וגם התלמיד צריכים להיות במצב של חקר כל הזמן

אלי: זה טיפה בעיה במערכת חינוך שאומרת "אוקיי, זה החומר הנלמד, או בוא נבחן אותך על החומר הנלמד", כי יש סוציאליזציה ואני רוצה שתהיה כזה. אז לא צריך לשים את זה רק על המורה, כל המערכת היא מערכת שמצמצמת ומסייגת במקום לשחרר ולפתוח

מוריה: ובמסגרת הגבולות הקיימים היום, כי לא בכוחנו – לפחות לא בכוחי – לשנות את הכול, מה אתם כן עושים כדי לייצר שינוי במערכת?

אלי: אז אני מבין שהטקסט יכול להיות טקסט מילולי, ויכול להיות בן אדם, ויכול להיות סיפור. הטקסט שנמצא במרכז הלמידה סובל המון המון פרשנויות, והפרשנויות השונות האלה קשורות בשאלות שנשאלות. **מוריה:** אשמח שתסביר

אלי: אם אני כבר יודע מה השאלה הנכונה, ואני יודע גם מה התשובה הנכונה המצופה

מוריה: התשובה הנכונה זו התשובה המצופה?

אלי: כן. אז אני מונע מהילד לשאול שאלות אחרות שלא הבאתי לשולחן, ולתת גם תשובות שאני לא

מכיר. **מוריה:** איזה שאלות אחרות היית רוצה שישאלו?

אלי: קודם כל, מה אנחנו לומדים? מה החומר שאנחנו לומדים? אולי יש שיר, אם אני מורה לספרות, שאני לא מכיר והילד יכול להביא. וואו, ציפייה גבוהה שהילד יביא שיר. אבל אולי יש שיר שאימא שלו שרה, ואני מעודד אותו להביא משהו שלא קיים. אולי אני צריך לחקור בעצמי ולהגיד: "אוקיי, אם המפה הכיתתית אומרת שיש לי פה ילדים מכל מיני זהויות אתניות, אני יכול להביא איזה משהו שמדבר על עולמם?".

מוריה: בחירה מגוונת יותר של טקסטים, שמאפשרת לילדים שונים למצוא את עצמם.

אלי: מגוונת, מובררת ורלוונטית למי שאני מלמד.

מוריה: ואז מה אני שואל? מעבר לשאלה של מה אני בוחר, מה עוד אני צריך לשאול?

אלי: אני מזמין את הילדים לשאול. ואז יש מלא מלא שאלות, ואני מזמין אותם גם לשאול שאלות טיפשיות. **מוריה:** כלומר אין כאן שיפוטיות, יש כאן מרחב להתנסות, אין נכון ולא נכון בתוך התהליך הזה

אלי: בוודאי שיש נכון ולא נכון, אני לא פוסל אמיתות. אבל חלק מתהליך הבירור זה לאפשר להרבה תשובות להישמע ולהרבה שאלות להישמע. ואז גם יש שאלות שהיינו אומרים פעם שהן לא נכונות, ופתאום הן מעניינות וחשובות, ובעיקר מביאות משהו מעולמם של התלמידים

מוריה: עולמם של התלמידים זה אומר עולמם מהבית. לא רק התחביבים שלהם ודברים אחרים, אלא כל הווייתם, הזהות האישית שלהם

אלי: כן. נגיד שאלה מעניינת: מה סבא היה אומר על זה? או האם אני יכול לראות את אימא שלי חלק

מהמורות בבית הספר? אז נגיד שאלה "מה סבא היה אומר?" שמה את הסבא במקום שהוא ראוי

להילמד. **מוריה:** כמישהו שיש לו מה להגיד, ודבריו חשובים

אלי: נכון, נכון, נכון. מרתק. אבל אני חייב לומר שזה סותר את התפיסה של בית ספר. התחלנו פעם במדרש, איך נוצר בכלל בית ספר? איך נוצר עולם של בית ספר? שבהתחלה מי שהיה לו אבא, היה מלמד. "ולמדתם אותם את בניכם" – אבא עצמו. ואז מי שהיה יתום לא יכול היה ללמוד. ואז בנו מערכת שאמורה להחליף את ההורים. והשאלה הגדולה – עד כמה בתי הספר, אחרי שנוסדו כדי להחליף את ההורים, יכולים לתת מקום להורים בתוך הדבר הזה?

מוריה: אתה אומר ששם התחילה הטעות. זאת אומרת, המחשבה בכלל שבית ספר יכול להחליף

הורים, זו כבר חשיבה שצריכים לשים אותה בסימן שאלה.?

אלי: "טעות" זה קשה, פה מתחילה המורכבות. ועד כמה בית הספר הוא בית ספר שיכול להביא את ההורים לתוך בית הספר ולא – אני אומר את זה בצורה קשה – בית ספר שמניח שהילדים יתומים. או שיותר נוח שאין הורים בסיפור. מנהלים אומרים לא מעט, ולפעמים גם בצדק, שהם יכולים להתמודד עם הרבה מאוד דברים, אבל עם ההורים קשה להם להתמודד. הורים במגוון של דעות וקולות, זה לא רק הורים מסוג מסוים. **מוריה:** זה מעניין, כי התחלת לדבר על הקמה של בתי הספר, ואני נזכרת – אני עברתי פעם שיעור בנושא הזה – שבהתחלה בתי הספר התחילו בגיל... הכיתה הראשונה הוקמה לילדים בני 14 ו-16, ואני זוכרת שהיה משהו, איזה מושג, שהם בעטו... כבר אז זה לא היה במורה, אלא בעטו בכיסאות ויצאו, ואז הבינו שצריכים להתחיל את זה מגיל צעיר יותר. היה משהו יפה בסיפור הזה של לתת מקום להורים, בערבות ההדדית הזאת, שלא כל ההורים היהודים יכולים כלכלית להביא את אותו מורה שילמד בבית את הילדים, כמו שהיה נהוג פעם. אבל כשאתה מדבר על זה, המשמעות היא בסופו של דבר שיש כאן אמירה. אנחנו צריכים עוד מישהו שילמד

אלי: המדרש שמדברים עליו זה על רבי יהושע בן גמלא. ואז השאלה מה זה "גמלא", מה הוא גמלא? ואז כאילו יש פירוש שזה נהר. הוא מעביר את הילדים את הנהר. והשאלה הגדולה – מה זה הנהר? הנהר בין עולם הילדות לעולם המבוגרים, או שזה הנהר בין עולם בית הספר לעולם ההורים שלהם. ומי שיכול לייצר את הגשר הזה בין בית ספר להורים, אני חושב שהוא יכול באמת לבנות בית ספר שהתרבות של הילדים נוכחת בו בצורה חיובית דרך ההורים, דרך הסבים, דרך המורשת שלהם. כלומר, יש הרבה מאוד טקסטים, והרבה מאוד ידע, והרבה מאוד מחשבות ותובנות. ספרות ענפה שבית הספר מביא, אבל אסור לשכוח את מה שנהוג לומר "מקובלני מבית אב"

מוריה: כן. אז אני אגיד לך: רגע, אבא שלו היה תלמיד חכם עצום, אבא שלי פשוט, אז מה זה משנה מה מקובל?

אלי: זה מאוד משמעותי. אם יש לתורה שלך "תורת אב", ואתה בא ממשהו. ויש את המחלוקת בין הלל ושמאי, ששמאי אומר שלא לקבל ללמוד אלא רק מישהו "בן אבות" (מיוחס). ואז עונים לו – יש תלמיד שלו, הוא לא "בן אברהם, יצחק ויעקב". כולנו מגיעים מאיזשהו הון תרבותי גדול וחשוב שאפשר לשים אותו על השולחן.

מוריה: אני חושבת שעיקר הדברים שאתה מציג כאן זה באמת הגישור הזה, הגשר הזה שחייבים לייצר גשר פתוח ורחב ומגוון שמקשר בין הבית לבין בית הספר. בוא נשאל שאלה יותר קשה. אם זה כזה טבעי, וזה נשמע טבעי, למה זה לא קורה? מה המחסומים שיש כדי שזה לא יקרה בצורה זורמת? ויש בתי ספר שזה כן קורה

אלי: זה נכנס לתפיסות שהן תפיסות חוץ-בית-ספריות. של מה נכון או מה לא נכון, מה תרבות גבוהה, מה תרבות נמוכה, מהו חלק מהסיפור ומהו סיפור שלא נשמע. ויש הרבה בעיות מחוץ לעולם בית

הספר שבית הספר צריך להתמודד איתן. זו אחת הבעיות המרכזיות שיש. הכל מתנקז אחר כך לתוך בית ספר בסופו של דבר. כל החברה, כל החינוך – זה ממש מיקרוקוסמוס. ואז יש ביקורת: מה, את המורה סופרמן? מה אתה רוצה, שתיקח על גבה את כל הבעיות של החברה הישראלית? אבל למעשה אלו הבעיות של התלמידים שלה, והיא צריכה להיות שם עבורם.

מוריה: ומה אתה מצפה שמורה תעשה? דיברנו על הטקסט, דיברנו על השאלות. איך מייצרים את הגשר הזה? לא כשיעור אחד בשבוע, בטקסט אחד, ופעם מדי פעם אני אביא איזשהו שיר שהילד יגיד: "או, גם בבית שלי מקשיבים לשירה הזאת". איך מייצרים את זה כמשהו שהוא מובנה בהווה הבית-ספרית?

אלי: אני מאמין בתהליכים מקבילים. מורה לא יכולה לעשות את זה עם התלמיד שלה, אם היא לא עשתה את זה עם עצמה. אז קודם כל, סימן השאלה מופנה אליה. עד כמה היא מביאה את עצמה? עד כמה היא בשלום עם המורשת שלה, עם ההורים שלה? עד כמה היא מביאה את זה? בן אדם שיוזע להגיד מאיפה אני בא ומביא את זה באופן מלא, הוא יכול גם להיות קשוב ולהגיד: "רגע, יש עוד אנשים שיכולים להביא את עצמם". אנחנו בחלק מהעבודה שלנו עובדים בנושא של מסורתיות, וילדים מסורתיים בבית הספר. ואז אתה אומר – רגע, רוב המורות הן מסורתיות בבתי ספר מסוימים, ורוב התלמידים הם מסורתיים. למה זה לא בא לידי ביטוי במה שקורה בבית הספר? ואז אתה מבין שהמורה עצמה לא רואה במסורתיות שלה משאב לעבודה החינוכית שלה. אז קודם כל, האמירה מופנית אליה – ברגע שאת מבינה שמה שיש לך לתת זה עצום וחשוב, תעשי את התהליך עם עצמך, ואז תוכלו לעשות את זה עם התלמידים

מוריה: אני חושבת על עצמי. אני גדלתי בבית של ציונות דתית. כל התכנים שלמדתי בבית ספר ובאולפנה תאמו מאוד למה שהבאתי מהבית. אבל הגעתי גם מבית חסידי. זאת אומרת, אבא שלי הגיע ממשפחה חרדית, טבריאנית, חסיד קרלין. נשאר בזהותו חסידי. מירון, ל"ג בעומר – כל חייו הכל עשינו שם. שואלים אותי הרבה פעמים מאיפה אני, אני כמעט אומרת טבריה, למרות שמעולם לא גדלתי שם. אבל אני מנסה לחשוב איפה זה בא לידי ביטוי בעבודה החינוכית שלי כמורה, או אפילו כאשת חינוך היום. לא מוצאת

אלי: ואם היית עושה עוד צעד ואומרת: "רגע, יש פה מלא כוח שאני יכולה להביא לכיתה", מה זה היה עושה? א', זה מאלץ אותך להיות חשופה. וכשאת חשופה, אז אולי גם התלמידים יכולים להיות חשופים. ואם את שמה את עצמך על השולחן, אז אולי גם כמה תלמידים יוכלו לעשות את זה

מוריה: אני אישית תמיד צחקו עליי בבית שאני ה"ליטאית" של המשפחה, אבל אני באמת חושבת שיש דברים שכנראה גם אני הפסדתי, וכנראה אולי גם התלמידים שלי הפסידו, כתוצאה מכך שלא הבאתי את עצמי לתוך התהליך הזה. מעולם לא חשבתי על זה בצורה הזאת. ופתאום נוצר לי איזשהו געגוע לדברים שלא עשיתי – אבי כבר לא בחיים – לדברים שיכולתי לקחת יותר בתוך התהליך הזה

אלי: והגעגוע הזה, אין לו מספיק ביטוי בתוך בתי הספר. רגע על הגעגוע הזה. יש מדרש על הולדת הוולד, שהתינוק בבטן של אימא שלו, מגיע מלאך ומלמד אותו את כל התורה כולה, ומראה לו את כל העולם מסופו ועד סופו, ואני חושב שגם משמיע לו איזו מוזיקה מסוימת. וכשהוא יוצא לאוויר העולם, המלאך נותן לו מכה בשפתיים, ואז הוא שוכח הכול. ואז חלק מהאנרגיה שלנו של מוטיבציה ללמוד, זה לחזור לאותו מצב ברחם שהמלאך מלמד אותנו. בעצם כשאני לומד, אני לא לומד דבר חדש, אני מתגעגע למשהו שכבר למדתי. ואז יכול להיות שהמלאך לימד אותי משהו אחר ממה שהוא לימד אותך. ואם אני אוכל למצוא את נתיב הגעגוע הזה, ולאפשר לתלמידים להגיע למה ש... באופן אלגורי המלאך לימד אותם, אז א', תהיה מוזיקה נהדרת, וב', אנחנו נראה את התלמידים רצים ללמוד, כי זה הגעגוע למה שהם למדו לפני שהם באו לעולם

מוריה: באיזה גיל אתה הרגשת את הגעגוע הזה? באיזה גיל הבנת שאתה מתגעגע?

אלי: וואו, אני חושב שמגיל מאוד קטן התגעגעתי למשהו שלא ראיתי מעולם. לא ידעתי להמשיג אותו. אני גם לא נולדתי בארץ הזאת של ההורים שלי. דוד של אבא שלי היה מוציא ספרים על הרבנים של פעם, הקהילות של פעם. בדרך כלל ילד בכיתה ג' לא קורא ספרים של מבוגרים, אבל זה היה עוצמתי מאוד. פעם אחת הגעתי לבית הכנסת – היום זה קל להוציא פרינטים – והוציאו תמונות כאלה של מלא אנשים, זקנים, פנים לא מוכרות, לבוש זר, והיה רשום "והיו עיניך רואות את מוריך". וההורים שלי לא נראו כאלה. וראיתי איזו התרגשות זה עשה לציבור בבית הכנסת, ואמרת: וואו, ממה מתרגשים? מה זה הדבר הזה? ואני חושב שההתרגשות הזאת יצרה אצלי תשוקה להבין למה מתגעגעים, כשלי בכלל אין את הדבר הזה

מוריה: והתחלת לחפש?

אלי: התחלתי לחפש. אני חושב שחלק ממיזם שעובד, שאני קורא לו "החכם היומי", שבו אספנו למעלה מאלף רבני קהילות מגוונות בעם היהודי, וכל יום אנחנו מביאים רב אחר, מנהיג אחר מהקהילה הזאת, מספרים את הסיפור שלו, מלמדים כמה מקורות מהספרים שהוא כתב. זה יצר עושר ענקי. תחשבי נגיד בהבניה של החברה הישראלית, כשאני חושב על משפחת בטיטו. אז יש לי סרט כזה "מובטל בטיטו". זה מקבע את הילד לחשוב שזה המכסה. הוא מגיע מעולם של מובטלים. ורגע, אבל

הראשון לציון, הרב נחמן בטיטו, היה הראשון לציון בירושלים, הרב הראשי לישראל אז יש כל כך הרבה דברים שאנחנו לא זוכרים, וחלק מהתפקיד שלנו כמחנכים זה להבריש את הפרווה נגד הכיוון שלה, ולאפשר את כל אותם זיכרונות. וואו, אז אם אני מגיע ממקום כזה גבוה, אני יכול להיות גם כזה גבוה

מוריה: זאת אומרת שאם מגיע לבית ספר ולצד תמונה – סליחה שאני עושה את זה פשטני – לצד תמונה של קלישר היית רוצה לראות, או הרב קוק אם אנחנו מדברים על רבנים ראשיים, היית מצפה לראות, חושב שצריכה להיות תמונה של הרב בטיטו. ולא קשור רק לבית ספר מסוים בעיר

מסוימת

אלי: אני אגיד משהו חריף על בתי ספר האלה שאתה נכנס ורואה רק תמונות מסוג מסוים, רק הגדים מסוג אחר – זה ברמה של עושק. אתה עושק מהילד את האפשרות שלו לצמוח בצורה מלאה. וזה נכון לא רק לגבי עניין של יהדות ספרד, אלא גם לגבי ילדים שעלו ממדינות מסוימות ואין ביטוי לתרבות שלהם.

מוריה: דיברת על חסידות קרלין.

אלי: כל אחד יש לו... יש את מרן החיד"א. מרן החיד"א הוא דמות מאוד מיוחדת, כי אימא שלו מהונגריה ואבא שלו צאצא ממרוקו, והם נפגשו בחברון והקימו משפחה לתפארת, והוא היה תלמיד חכם עצום. בסוף היה הרב הראשי של ליבורנו וכתב עשרות ספרים. ויש לו בספר שנקרא "אהבת דוד" – סליחה על הפרטנות הזאת – הוא כותב שיוצאת בת קול מהר סיני ואומרת "אוי להם לבריות מעלבונה של תורה" כל יום. ואז הוא שואל שאלה פשוטה: למה התורה כל כך נעלבת? הרי יש מספיק רבנים שלומדים אותה יומם ולילה, אז מה אכפת לה שמישהו לא לומד? למה היא נעלבת? והוא עונה: לכל אחד מישראל יש חלק שקיבלה נשמתו בהר סיני, ורק הוא יכול להוציא לאור את חלקו, וזה אי אפשר על ידי אחר. כל אחד מאיתנו, כשהתורה הובאה על ידי משה, היא התנפצה ל-600 אלף רסיסים, כל אחד קיבל חלק. אם אני לא אביא את החלק שלי, התורה לא שלמה. ואם אני אדאג שאחר לא יביא את החלק שלו, התורה לא שלמה. זה חלק מתהליך חינוכי בריא – לאפשר לאנשים להביא את החלק שלהם, ורק על ידי זה התמונה היא שלמה.

מוריה: אני רוצה להדגיש לטובת המאזינים, ותתקן אותי אם אני טועה, שאנחנו לא מדברים פה רק בהיבטים אמוניים, של חגים ותורה, אלא גם של ערכים, של משפחתיות. אני לא קובעת לאדם מה המסורת שלו, מה המורשת שלו, מה הוא יונק כשאומרים לו "מאיפה אתה בא". הגענו מכל מיני מקומות ולכל אחד יש את הסיפור שלו, ויש סיפור שקשור למורשת דתית יותר ולמורשת לא דתית, וגם חילוניות זו מסורת. בואו נביא את הסיפורים האלה בצורה יפה ומלאה.

אלי: אם בסיפורים, אז סיפור על יהדות קאשאן. קאשאן זו עיר בפרס, שרצו לסלק ממנה את היהודים, אמרו להם: תוך חודש אתם מסולקים. כולם שאלו: מה לעשות? אנשים אמרו: אנחנו נפתור את הבעיה. וכל אותו חודש הם ארגו שטיח, שני שטיחים. ואז הרב של הקהילה, לפני שהקהילה עומדת להיות מגורשת, מביא שני שטיחים לראש העיר ואומר לו: הנה, שני שטיחים מתנה מיהודי העיר. הכל נראה אותו דבר, אותו דגם, רק אחד צבעוני ואחד שחור-לבן. ראש העיר אומר: בטח שאני אקח את הצבעוני. הרב שואל אותו: למה אתה חושב שאבחר בשחור-לבן? אז הוא אומר לו: אז למה אתה רוצה את קאשאן שלך בשחור-לבן? אנחנו צריכים לדאוג שהגינה שלנו תהיה צבעונית, ועם כל הפרחים שיכולים לפרוח

מוריה: הרבה פעמים יש לנו נטייה לקחת את קלמר העפרונות הצבעוניים שלנו ולחלק אותו לפי קטגוריות של צבעים – כל גוני הכחול במקום אחד וגוני הצהוב במקום אחר. הרבה פעמים יש נטייה לקחת את ההיטרוגניות הזאת – אני מדברת גם על מה שקורה בכיתה – ולייצר ממנה הומוגניות. או

לחלק אותם לקבוצות לפי הקבוצות, או להגיד שכולם עכשיו עושים אותו דבר. אתה אומר: אל תשכחו את הצבעוניות שבתהליך, אל תשכחו את היופי שיש בצבעוניות ואת החשיבות של הדבר הזה, כי אדם לא יוכל להיות שלם אם לא ייתנו לו להיות צבעוני בעצמו, ולהכניס את הצבע שלו לתוך הארגז הזה. היום אנחנו יודעים שאין שגשוג בלי גיוון. וכדי שהחברה שלנו תוכל לשגשג, צריכים לאפשר את המגוון הזה. יש קריקטורה כזאת שרואים הרבה אנשים שנראים בדיוק אותו דבר, ואומרים "אנחנו כל הזמן חושבים וחושבות ומגיעים לאותה תוצאה". אז אם לא יהיה מגוון, אנחנו תמיד נהיה באותו מקום, ולמגוון הזה יש ערך. הפודקאסט הזה עוסק גם בהכלה, אז זה מאוד מתחבר למה שדיברנו קודם. אמר לי פעם חוקר, כשהשתמשתי במושג שנקרא "עיצוב אוניברסלי ללמידה" (UDL), שזה קצת מתקשר למה שאמרת – שאנחנו לא עסוקים רק בלשנות את הילד, זו לא הוראה מתקנת. זה העיצוב של הסביבה. במובן כזה שאני מייצרת את האוניברסליות הזאת בתוך התהליך, ואת הצורך שלנו ביצירת חינוך טוב ולתת קול לכולם. כי אותו חוקר אמר לי: "את מדברת על עיצוב אוניברסלי ופדגוגיה, ובסוף יש הוראה טובה והוראה לא טובה". ומה שאתה אומר זה שלא יכול להיות חינוך טוב אם הילד לא מרגיש שהוא חלק ממנו

אלי: ואני חוזר למדרש, סליחה על הדבר הזה, על המחנך שמישהו מפריע לו אז הוא נותן לו דגים. השאלה היא למה דווקא אתה נותן תגמול חיובי על הפרעה? מה שאני אוהב לומר שם זה שהמורה הבין מה הילד צריך. הילד צריך תשומת לב, הוא צריך להראות אהבה. "אני לא לומד איתך, כי אני מרגיש שאתה לא אוהב אותי"

. **מוריה:** רק תרחיב לטובת המאזינים מהו המדרש עצמו, כי זה מדרש עצום.

אלי: רק אני רוצה לומר שהשורה התחתונה היא שתהליך של למידה הוא לא העברת ידע. תהליך של למידה הוא מערכת יחסים. וכדי שאני אוכל לקבל ממך, אני צריך להרגיש שאתה אוהב אותי

מוריה: יחסי קרבה ואכפתיות?

אלי: יותר חזק. אם אני מרגיש שאתה לא אוהב אותי, אני לא יכול לקבל ממך. אני חוסם את הערוץ שלי לקלוט ממך. ואם רוצים לפתוח את אותו ערוץ, אז בואו נדבר על היחסים שלנו, נשפר את היחסים. וקשה לנו בתור מורים לחשוב על מערכת יחסים עם 35 תלמידים. אבל זה הסיפור. התלמיד צריך לראות שאתה אוהב אותו

מוריה: זה מדהים. אני עסוקה מאוד בשנתיים האחרונות בללמוד ולחקור לעומק את הסיפור של נירו-פדגוגיה. הבנה איך אדם לומד. מה קורה לנו במוח כשמתרחשת למידה, מתוך הבנה שאם נבין איך התהליכים קורים במוח, נדע איך ללמד בצורה טובה יותר. וכל מה שאתה אומר נמצא שם. המוח לא ייצור קשרים אם הוא לא מרגיש שזה מגיע ממקום של קשר, ותמיד צריך להיות חיבור לידע קודם. זאת אומרת, קשר צריך להיות בין משהו למשהו, ואם אני מגיעה ומביאה קצה חוט אבל הוא לא מתחבר לי לשום דבר אחר, אז הוא נופל למטה. אז הסיפור הוא לא רק סיפור של תפיסה, הוא ממש סיפור של תהליכים מוחיים. **אלי:** מעולה. אז לחבר לידע קודם – זה העולם שממנו הילד מגיע

מוריה: אני רוצה לדבר איתך על מושג שבעיניי הוא מוביל בתחום של הוגנות בחינוך. הוא גם מרכזי בתפיסה של היסודי שאנחנו מובילים. אני יודעת שאתה מכיר את המנהלת שלי, חנה ללוש. אנחנו מדברים על אייג'נסי (Agency) וקו-אייג'נסי. איפה הפעלנות באה לידי ביטוי בתפיסת העולם שלך?
אלי: אני כאדם ביקורתי, אז קודם אגיד את הביקורת שלי על המושג הזה דרך סיפור. שני עכברים נופלים לכד של חלב. והדפנות מאוד גבוהות וחלקות. אי אפשר לצאת משם. עכבר אחד מסתכל על הגובה ואומר: "טוב, באמת אי אפשר לצאת מפה", הוא מתיימש וטובע. העכבר השני אומר: "טוב, אי אפשר לצאת מזה, אבל אני לא יכול למות", והוא מפרפר ברגליים ומסתכל מה הוא יכול לעשות. ותוך כדי שהוא מפרפר, לאט לאט החלב הופך לגבינה מוצקה, הוא עומד עליה ואז הוא יכול לקפוץ ולצאת. עכשיו, מושג הפעלנות אומר – העכבר שלא ויתר הוא הפעלן. איזה יופי. ואז אנחנו שואלים איך אנחנו מייצרים עכברים פעלנים כאלה, כי אחרת הם מתים. אבל מה זה עושה לנו? א', זה מאפשר לנו להשאיר את הדפנות הגבוהות והחלקות האלה במקומן. ואנחנו שמים את האחריות על העכבר – "אם תהיה פעלן, תינצל". אבל אנחנו המערכת. אנחנו צריכים לדאוג שלא יהיו כאלה חומות גבוהות שהוא לא יוכל לעבור. אנחנו צריכים לתת לו יד ולהוציא אותו. זה התפקיד שלנו. אז קודם כל, כמערכת, במקום לחנך לפעלנות, אנחנו צריכים לחנך את עצמנו איך אנחנו מורידים את החומות ולהבין שהתפקיד שלנו הוא שגם מישהו לא פעלן – איך מוציאים אותו משם.

מוריה: רגע, זה לא גם וגם?

אלי: כן, אבל כשאנחנו שמים במרכז את המושג פעלנות, אז מישהו אחר צריך לטפל בחומות הגדולות האלה שעוצרות תלמידים. ויש לי המון ביקורת על המערכת, אבל זה לא המקום. דבר שני, כשאנחנו מסתכלים על העכבר, אנחנו לא רואים אולי איזה "מטען על". יש איזה כריזמה מיוחדת שהעכבר הזה נולד איתה, ולכן הוא הצליח. אבל בהבנה עמוקה, העכבר הראשון לא קיבל מאיתנו כחברה וכמחנכים את ההבנה שאם הוא ייזום הוא יצליח. אלו הקירות שמדכאים את... אלו הפרעושים שקופצים בקופסה. זה הפיל עם היתד

מוריה: האם אתה מדבר כאן בחומות הגבוהות על טווח התפתחות משוער? זאת אומרת שאנחנו צריכים לייצר חומות – לא להוריד אותן לגמרי – אבל לייצר חומות כאלה שאנחנו יודעים שאם במאמץ סביר אתה יכול לעבור אותן. התפקיד שלי כמורה הוא לזהות מה גובה החומה הנכון עבור כל תלמיד
אלי: הדבר הזה הוא דווקא הפוך. ככל שאנחנו מדברים עם ילדים שאנחנו מצפים מהם לפחות, רף הציפיות שלהם נמוך יותר ואז ההישגים נמוכים יותר. דווקא פה צריך להגביה את המוטיבציה להישגים וליצור תוכנית יותר מעניינת. כשאנחנו מדברים על מצוינות בחינוך, זה אומר שאנחנו רוצים שהתלמידים יגיעו הכי גבוה שהם יכולים. פדגוגיה של זהויות ולהבין את הבית וכולי, זה לא אומר שכתוצאה מכך אנחנו מצפים פחות מילדים מסוימים. להיפך, אנחנו צריכים לשים רף ציפיות גבוהה הפוך. הביקורת שלי היא שההכלה (Inclusion) לפעמים אומרת "אני מצפה ממך לפחות".

מוריה: לא ההכלה שלי. ולכן ההכלה צריכה להיות "אני מחבק אותך כדי שתגיע להכי גבוה". רף הציפיות צריך להיות הכי גבוה. אבל אם עדיין לא הצלחתי לפרפר בחלב הזה... אני צריכה להבין מה אני כמערכת צריכה לעשות אחרת כדי שהוא יוכל, ולא לעמוד לו על הקצה ולהגיד לו "תתאמץ, תתאמץ, תקפוץ יותר גבוה". אני אתן לך דוגמה לווריאציה אחרת שאני מכירה לסיפור הזה – עם צפרדעים – שאחת הצליחה לקפוץ והשנייה לא. כולם שאלו למה זו הצליחה? כי היא הייתה חירשת והיא לא שמעה מה הסביבה אומרת לה. אז איך צריך לעודד פעלונות? לא ביטלת את המושג, רק טענת שהדרך שבה המערכת עושה את זה היא לא תמיד נכונה

אלי: אז אם חזרנו למדרש הזה של "הוא שנותן דגים", הוא מתחיל מזה שהוא מלמד בני עניים כבני עשירים. רמת הציפיות שלו ואופן הפעולה שלו מול בני עניים היא בדיוק כאילו הם היו בני עשירים. המחקר מראה שציפיות גבוהות זה המדד הכי משמעותי להצלחה. ואנחנו לפעמים עושים הפוך. "אוקיי", הוא גם ככה לא מסוגל, בוא ניתן לו 90 למרות שמגיע לו 60". ואז מה קורה לו? הוא שוחה ב"בריכה של הקטנים". הוא מרגיש שהוא שוחה, אבל הוא בבריכה של הקטנים. אז הנה ביקורת קשה, והילדים באמת הכי ביקורתיים. אז מה עושים? אנחנו צריכים לאפשר לילדים לזכות ב"בריכה של הגדולים". אנחנו צריכים לתת תמיכה ויכולת מתאימה כדי שהם יוכלו לזכות בבריכה של הגדולים. אבל הראשון זה לאהוב את הילדים ולדעת להביא את התרבות שלהם, את הבית שלהם, מאיפה שהם באו, באופן מלא וחיובי לתוך בית הספר ולכבד אותם

מוריה: אנחנו לקראת סיום. השיחה הייתה מרתקת ומעוררת מחשבה. נהייתי מאוד מהסיפורים ומהמדרשים. אשמח להיגיד לסיים את מה שאני קוראת לו "טיפ הזהב". מה המסר החשוב ביותר שאתה רוצה שהמאזינים שלנו ייצאו איתו מהפרק?

אלי: הטיפ הכי גדול: האם הילד ישמח לראות את אימא שלו בכיתה? ואם לא – אז אנחנו יודעים שאם הילד לא יכול לראות את אימא שלו בשיח שווה מול המורה, אז הוא מתכווץ. אנחנו לא רוצים שהילדים שלנו יתכווצו, אנחנו רוצים שהם יביאו את עצמם באופן מלא. ויש לנו מה לעשות וזה בכוחנו

מוריה: תודה רבה, אלי. זה היה ממש מרתק. ולפני שנסיים, חשוב לי להזכיר לכם שהוגנות, כמו גם הכלה, מתקיימות בראש ובראשונה בתוך הכיתה. המשאב הכי חשוב ומשמעותי במערכת החינוך הוא המורים והמורות בשעות ההוראה שלהם. תודה לגברת חנה ללוש, מנהלת האגף לחינוך יסודי, על ראיית ההוגנות כערך מרכזי, ותודה לכל צוות מט"ח. ותודה לכם, מאזינות ומאזינים, שהצטרפתם לעוד פרק של "הכלה למעשה". כל החומרים על הוגנות בחינוך מחכים לכם בתיאור הפרק. ניפגש בפרק הבא.